

Maslow'un İhtiyaçlar Piramidi ve Poliste Yabancılaşma

Prof. Dr. Turgut Göksu

tgoksu@hotmail.com

www.turgutgoksu.com

[Unutursun Mihriban'ım](#)

Maslow'un Güdüler (İhtiyaçlar) Piramidi

				Kendini Gerçekleştirme					
			Takdir, Değer, Başarı, Kendine Saygı						
		Ait Olma ve Sevgi							
	Güvenlik								
Açlık, Susuzluk, Cinsellik									

Yabancılaşma

“İnsanın hayatının herhangi bir anında, yaptığı işin, içinde bulunduğu faaliyetin (işte çalışma, üretim, tüketim, eğlenme v.s.) yerini ve anlamını belirleyecek genel bir hayat felsefesine sahip olmaması veya benimsediği hayat felsefesi ile aradaki ilişkiyi kuramamasıdır.” (Kozak, 1984: 89-90).

Yabancılaşma

- “Araçlarla amaçların bir birine karıştırılması, araçların amaç haline gelmesi, amaç zannedilmesidir”

(Kozak, 1984: 89-90).

Yabancılaşmanın Unsurları:

- 1-Güçsüzlük (yaşadığı ortama etki etmede kendini yeterli hissetmeme),
- 2-Süreci bütünlüğü içinde algılayamama,
- 3-Yalnızlaşma,
- 4-Kendini özüne karşı yabancı hissetme,
- 5-Anlamsızlık duygusu,
- 6-Tatminsizlik,
- 7-Uyumsuzluk veya aşırı uyumculuk,
- 8-İşe, gruba ve işletmeye ilginin azalması

(Kozak, 1984:90).

**Maslow'un piramidiyle yabancılaşma;
insanın hayatını tamamen alt
basamaktaki ihtiyaçları karşılamaya
adaması, bunların araç konumundan
çıkıp amaç olarak görülmeye
başlamasıdır.**

İslam düşünürlerinden İbn Haldun, Gazalî'nin çalışma, kazanma, ve servet ile ilgili görüşlerindeki “niyet” faktörü.

Kişilerin yabancılaşıp-maması için “Allah'ın yeryüzündeki halifesi ve kul oluşlarının kendilerine yüklediği onur, görev ve sorumlulukların her an bilincinde” olması gerekmektedir.

Müslüman'ın amaç ve niyeti, genel hayat felsefesi ile uyumlu ve anlamlı bir bütün teşkil ediyorsa, şuur ve uyanıklık içindedir, yabancılaşmaya uğramamış demektir.

Bu sorumluluk; sadece kul ile Allah arasında şeklî ibadetlerle ve davranış biçimleriyle ifadesini bulan bir alanın çok ötelere taşarak; tüm insanları, tüm canlıları ve hatta tüm evreni kucaklayan bir sorumluluk, sevgi ve bütünleşme (tevhid) bilinci haline dönüşür. (Kozak, 1984:93-94)

İbn Haldun, “kendi hizmetini yapmaktan kendini yüksek gören”, hizmetçi kullanan, lüks, israf ve gösteriş için harcamada bulunan insanları yererken yabancılaşmaya dikkat çekmektedir. Çünkü böylece insan, “insan” olmasını, “kul” olmasını unutmakta, kendini kaybedip kendisine yabancılaşmaktadır

“Asabiyyet” kavramı “ferdî, sübjektif planda; her yönden yabancılaşmaya uğramamış, moral ve kendine güven duygusu yüksek bir insan tipini” simgelemektedir.

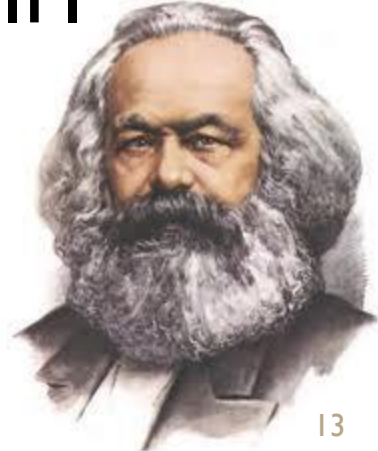
Değişik tanımları yapılan “asabiyyet”, “kişilerin yaşamlarını anlamlandıran yüksek bir değer, inanç uğrunda gerektiğinde hayatlarını çekinmeden ortaya koyabilme duygusu ve davranışıdır. İbn Haldun’un, asabiyyet kavramını hem yüksek bir değere inanma, onu benimseme duygusu, heyecanı ve hem de bir saldırı olduğunda, bu değerler uğrunda, bunların güçlülüğü nispetinde ortaya konan tepki, şiddet, aksiyon anlamında kullandığı görülmektedir.

İbn Haldun'un, ilimlerin insanın düşünme gücünden türediğini ve bu yönüyle hayvanlardan farklı olduğunu; birincil ihtiyaçları olan "yiyecek ve elde edilmesi"nin onun "hayvani tabiatıyla ilgili", ilim ve sanatın ise ikincil ihtiyaçlar olduğunu belirtmesinin Maslow'un güdüler piramidine de benzediğini belirtmemizde yarar vardır (Rosenthal, 1996: 152-153).

Hegel'de yabancılaşma “fiziki anlamda insanın var oluşu ile, ruhi anlamdaki varlığı arasındaki mesafeye dayanmaktadır.

İnsan, tabii ve sosyal çevresi ile yabancılaşmakta, kendisini seven, hisseden ve düşünen bir yaratık olarak değil, fakat, yarattığı ve ürettiği mal ve eşya dolayısıyla hatırlanır hale geldiğini görmektedir.” (Erkal, 1995:311).

Marks'ta yabancılaşma kapitalist düzenin bir sonucudur. Kapitalist bir toplumsal düzende, aşırı işbölümünün gelişmesi, insanın ürettiklerini kendinden bağımsızlaştırmakta ve giderek, ürünler insanı denetler bir duruma gelmektedir. Bu durum insanın “yaratıcı gücü”nü engellemektedir. Yabancılaşmanın bir başka yönü ise, aşırı tüketim tutkusunun yol açtığı meta fetişizmdir.

İnsanın kendi doğasını kendisinin yarattığını söyleyen Marks'a göre kapitalist ilişkiler insanı emeğine yabancılaştırmıştır. İnsan, emeğinin esiri olmuştur. Marks, “asıl insanın”, “genel olarak insanın” gerçek niteliğinin bilinmesini istemektedir. “İnsan öz-varlığını çalışmada bulan bir canlı türüdür. Fakat denetleyemediği iş sürecinde yer almak durumunda kalırsa, ya da buna zorlanırsa, bu özü kendisinden uzaklaştırılır.

İşçinin ürettiği “artı değer” kapitaliste gitmekte, ona refah sağlamakta, işçiyi ise fakirliğe itmekte, özgürlüğünü elinden almaktadır ve dolayısıyla kendi emeği kendisine düşman hale gelmektedir.

Fromm günümüz çağdaş toplumlarında araçların amaçlardan bağımsızlaştığını ve amacın rolünü üstlendiklerini savunarak “Bu durumda, ileri sürülmüş olan erek, yalnızca imgelemde vardır... İnsan, amacının yaşamdan hoşlanma ya da ailesine karşı olan ödevini yerine getirebilme olduğunu düşünebilir. Oysa gerçek amacı, bilinç dışı da olsa, para ya da parayı istiflemekten doğan haz aracılığıyla elde ettiği güçtür.” demektedir.

Fromm, yabancılışmada daha ziyade “insanın özünden uzaklaşması ve ruhi unsurun zayıflaması üzerinde durmaktadır.”

M. Erkal, yabancılaşmanın “endüstriyel toplumların sorunu” olduğunu belirtmektedir. Yabancılaşma süreci “toplumların değer hükümlerinde yer eden “materyalist” görüşün şiddetine göre azalır veya çoğalır”.

Erkal’a göre, gerek kapitalist gerekse sosyalist toplumlar materyalist görüşten uzaklaştıkları, insanı sadece ürettiği mal ve hizmet dolayısıyla fark etmediği, “insanı insan olarak” gördüğü sürece yabancılaşma olmayacaktır.

Eğer insanlar yaptığı işten sıkılıyor, tatmin olmuyor ve işleri kendilerine anlamsız geliyorsa orada yabancılaşma var demektir. Eğitim de insanı yabancılaştırabilir. İnsanlık değil de insan doğasına uymayan eğitim veriliyorsa. Öğrencinin bütün hayatı ev ödevi, ezber, tekrar şeklinde geçiyorsa bu da bir yabancılaşmadır.

The Wall

Meta fetişizmine kitap-yazar ilişkisi açısından değinen Hilmi Yavuz ise yabancılaşmayı şöyle açıklamaktadır: “Kitaplarının, kendi emeklerinden ayrılarak bir değişim-değerine dönüşmesinden ve “moda” oldukları için çok satılmasından mutlu olan yazarlar, meta fetişizminin onları, kendi emeklerinin ürünü olan şeye, yani kitaplarına, yabancılaştırdığının farkında bile olmadan, standlarda bekleyen alıcı (“okur” değil) kalabalığına gülümseyerek bakıyorlar. Şimdi herhangi bir şey gibi, kitaplarının “moda” olmasıyla, “yazar” kimliklerinin bir “marka”ya indirgenmiş olması tedirgin etmiyor onları...”

“Yazar” olarak değil, “marka” olarak ve “okur” karşısında değil, “alıcı” karşısında bulunuyor olmaktan rahatsız değiller! ... Yazar da kendini bir “marka”, okuru bir “alıcı” olarak gördükçe, piyasa kurallarına uymuş, “piyasa adamı” olmuş olur.”

Mills'in anlatımı günümüz tüketim toplumunun yabancılaşmasını ve Maslow'un bahsettiği birincil ihtiyaçlardan yukarı çıkamadığını göstermektedir. “Amerikan halkının ... en çok karşılaştığı propaganda sabun, diş macunu, otomobil ve sigara satışı için yapılan ticari propagandadır. Toplum, günün büyük kısmında, sigara, diş macunu ve otomobil reklamları dinlemekte; bunların her birinin üstün yanları hakkında “aydınlatılmakta”; çeşitli marka diş macunları, sabunlar, otomobiller için hazırlanmış şarkıları ezbere söyleyecek duruma getirilmiş bulunmaktadır. Kitlelere yöneltilen bu propagandanın en ilginç yanı, genellikle yanlış, yanıtıcı ve yalan şeylere dayanması; çoğu kez akla, sağduyuya seslenmemesi; “mideyle” ve “belden aşağı şeylerle” ilgili konuların dışına çıkmamasıdır. Devlet hayatında önemli kararları alabilecek yetkili kimselerden kitlelere yöneltilen propaganda da, git gide, bu ticari propagandaya benzemektedir”

A. Camus, geleceğin tarihçilerinin günümüz modern insanını anlatmak için “çiftleşirdi ve gazete okurdu” deyimini kullanacaklarını belirtmektedir.

Belli bir hayat felsefesine (yaşamın anlamına) sahip olmayan insan bazı çevreler tarafından yapılan telkin, propaganda, reklam vb şeylere kanacak ve onların isteği doğrultusunda “vida çeviren hayvan”, “homo consumer” (tüketici hayvan) veya “mutlu robot”a dönüşebilecektir.

“Mutlu robotlar”ın Türkiye Cumhuriyeti’nin milli bayramlarını yabancı pop müzikleri eşliğinde, üzerlerinde İngilizce yazılarla donatılmış tişörtlerle, yazılışı ve okunuşu yabancı olan “yerli” tv kanallarından bayramların “tam bağımsızlık” yönünü vurgulayarak kutlamaları ilginç bir yabancılaşıma örneği olsa gerektir.

Polisin Yabancılaşması

Öncelikle; polis de toplumun genel yabancılaşmasından nasibini almaktadır. Çünkü polis de içinde bulunduğu toplumun bir parçasıdır. Annedir, babadır, evlattır, kardeştir; memurdur; komşudur, arkadaştır; tüketicidir. Polis bir meslek grubu olarak yabancılaşmaya maruz kalabileceği birey olarak da yabancılaşmaya maruz kalabilecektir. Tüketim propagandasından diğerleri gibi o da etkilenecektir, köşe dönmeçiliğin erdem (!) olarak gösterilmesinden diğerleri gibi o da etkilenecektir, mesleğini şahsi içlerinde kullanmayı diğerleri gibi o da isteyecektir.

Polisin amacı, en basitinden tüm toplumlarca kabul edilen adalet; insanın beden bütünlüğüne, düşüncesine, inancına, insan kişiliğinin onur ve değerine saygı; insanların eşitliğine inanma, onları hor görmeme gibi temel insani değerleri gerçekleştirmek; halkın huzur ve güvenliğini sağlamak olarak ele alınabilir.

Polislerin çoğunluğu eğer yaptığı işten tatmin duymuyorsa polislik polisleri yabancılaştırmaktadır.

“İşten tatmin duyma” kavramı tüm toplumlarda kabul edilebilir ve insani değerlerle yüklü bir haz duyma olmalıdır. Yoksa psikolojik ve sosyal rahatsızlıkları olanların gayri insani uygulamalardan zevk almaları “işten tatmin duyma” kavramı çerçevesinde düşünülemez.

Meslek içindeki ilişkiler zamanla insan ilişkileri (insanca ilişkiler) olmaktan çıkıp sadece monoton amir-memur ilişkilerine dönüşebilmektedir. Memur amirini bir insandan ziyade emrine itaat edilmesi gereken, itaat etmezse azar işiteceği, hakarete maruz kalacağı, sicilini etkileyecek... bir varlık olarak görürken; amir de memurunu emredilmesi gereken, her türlü hizmete bakan, sert emir verilmeyince iş yapmayıp laubali davranan... birisi olarak görebilmektedir.

Çaycıdan çay isterken bile rica cümlesi yerine emir cümlesi kullanma, çay gelince de teşekkür etmeme zamanla olağanlaşmaktadır. Hatta, yaşlı başlı memurlara, sorunları çözmede bir faydası olmayacağını bile bile, sövme; onları azarlama da bir çeşit yabancılaşmadır ve polisi mesleğe yabancılaştırmaktadır. Bu davranış bir taraftan üstün mesleğe yabancılaşma derecesini gösterirken diğer taraftan da memurun meslekten soğumasına ve mesleğe yabancılaşmasına neden olmaktadır.

Bu durum personelin zamanla ailesine ve çevresine de yansımaktadır. Evde de çocuklarına ve eşine emir cümleleri kullanmakta onları da emir alması ve istenilenleri mutlak surette yerine getirmesi gereken varlıklar olarak görmektedir.

Pek çok kurumda görülen lojmanlarda yaşama iş yerindeki amir-memur ilişkilerinin ailelere, eşlere ve çocuklara da yansımaya neden olmaktadır. Müdürün eşi ve çocuğu da müdür, şefin eşi ve çocuğu da şef, komutanın eşi ve çocuğu da komutan, rektörün eşi ve çocuğu da rektör, memurun (astın) eşi ve çocuğu da memur (ast) statüsünde görülebilmektedir.

Bunun bir ileriki aşaması ise tüm toplumu bu konumda görmektir. Yani toplum, polis emirlerini yerine getirmesi gereken bir varlık konumunda farz edilmektedir. Toplum, iç güvenliğini sağlamak için bir hizmet birimi oluşturayım derken başında despot bir amir bulmuş, La Boetie'nin deyimıyla “gönüllü kulluk” etme durumunda kalmış olabilir

Yabancılaşma durumunda meslek, gerçekte topluma hizmetin, onun mutluluğunun sağlanmasının bir aracı olması gerekirken şahsi veya başka emellerin (siyasi, ekonomik, ...) gerçekleştirilmesine aracı olabilir.

Sokrates'in "korucular sınıfı" ile ilgili tartişmasında Platon'un (Eflatun) vurguladığı sürü-çoban köpeği hikayesi yabancılaşmanın amaç-araç ilişkisini anlatan çarpıcı bir örnektir:

"Bir çoban için en kötü, en tehlikeli şey nedir? Sürüleri korumakta kendine yardımcı olan köpeklerin kötü yetişmiş olması, açlık ya da kötü huyları yüzünden sürüye saldırmaları, köpekken kurt olmaları değil mi? ... Yardımcılarımızın yurttaşlara böyle davranmalarını, onlardan daha güçlü olunca, iyi niyetli koruyucular olacak yerde, amansız birer zorba kesilmelerini ne pahasına olursa olsun önlemeliyiz!"

... diyeceğiz ki onlara: İçlerinde Tanrının koyduğu altını, gümüşü saklayanların, insanların vereceği altında ve gümüşte gözü olmaz. Kendi altın yaradılışlarını dünyanın altınıyla kirletmek günahdır. Çünkü, dünya altını yüzünden türlü kötülükler işlenmiştir. ... Ama, toprakları, evleri, paraları oldu mu, koruyucu olacak yerde kendileri de mal sahibi ve çiftçi, yurttaşlarının yardımcısıyken, düşman, zorba efendisi olurlar. Ömürleri kötölemek ve kötülenmekle, tuzak kurmak ve tuzağa düşmekle geçer; dışarıdaki düşmanlardan çok içerideki düşmanlardan korkarlar. Kendilerini de, devleti de ölüme sürüklerler.”

Adeimantos'un "biri çıkar da senin bu koruyucuları pek de mutlu yaşatmadığını söylerse ne dersin? Üstelik mutluluklarına kendileri kıymış olacak; devlet ellerinde olduğu halde, ondan hiç bir nimet elde etmeyecekler."

sözüne şu karşılığı verir:

"Koruyucular bu durumda, pekâlâ mutlu olabilirler. Biz devletimizi, bütün topluma birden mutluluk sağlasın diye kuruyoruz. Yoksa bir sınıf, ötekilerden daha mutlu olsun diye değil; çünkü, kurduğumuz devlette adaleti, en kötü yönetilen devlette de adaletsizliği kolayca görürüz. ... Koruyuculardan başkasının bu yola sapması haydi neyse, çünkü bir eskici, kötü olursa, eskici olmadan eskici geçinirse, bu yurt için bir belâ olmaz. Ama, yasaların ve toplumun koruyucuları olanlar, koruyucu olmadan koruyucu geçinirlerse, devlet çöktü demektir. Bütün toplumun kaderi onların keyfine kalır."

Devlet, tanımını dışına çıkmışsa, hukuk devleti değilse; adaleti, eşitliği ve toplumun mutluluğunu sağlama gibi bir amacı yoksa; bir takım kurumlar oluşturmuş ve bu kurumlar aracılığıyla halkından kopuk bir şekilde kendi devamlılığı için her yolu mübah gören bir anlayış oluşturmuşsa orada devletin de kendine, millete yabancılaşmasından bahsedilebilir.

Tüm mesleklerde mesleğin ilk adımları (özellikle gençlik ve öğrencilik yıllarında) yüksek ideallerin gerçekleştirilmesi hayalleriyle geçer. Meslek yoluyla kendine, toplumuna ve tüm insanlığa hizmet en büyük hedeftir. Yükselmeme, yükselmeyi hizmet aracı olarak değil de çıkar sağlama aracı olarak görme de bir çeşit yabancılaşmadır.

Diğer taraftan, dürüst, hayatını anlamlı gören, kendine ve insanlığa saygısı olan, yüce idealleri olan bir kimsenin mesleğe girdikten sonra meslekteki bazı olumsuzluklar kişinin bu özelliğini bozuyor, kişiyi kötü yola sevk ediyorsa o meslek çalışanını topluma, işe ve kendine yabancılaştırmaktadır.

*Unutmak kolay mı? deme
Unutursun Mihriban'ım
Oğlun kızın olsun hele
Unutursun Mihriban'ım*

*Düzen böyle bu gemide
Eskiler yiter yenide
Beni değil, sen seni de
Unutursun Mihriban'ım*

Teşekkürler

Bitti...